

ZENTAI CSÚCS

– a nagy bácskai győzelem helyi olvasata

A zentai csatában, 1697. szeptember 11-én semmi sem úgy volt, mint ahogy kellett volna szabályosan lenni neki. Semmi, mondják, mindenesetre a Jenő – hogyan is fogalmazunk – olyan alak volt, akivel ma azonnal feltörölnék a kocsmát. Akkoriban persze szó sem volt ilyesmiről. Jenőnek (Savoyai, persze, még szép) fogalma sem volt arról, hogy hol van Zenta, Párizsban volt ficsúr és bajkeverő, minden hájjal megkent herceg. A bajok ott kezdődtek, hogy az anyja meg akarta mérgezni a Lajost. Nem tudjuk persze, hogy tényleg meg akarta-e mérgezni, vagy csak a szokásos udvari intrikák kenték rá, de tény, hogy Jenő egész gyerekkorában azt hallotta pampogni az anyjától, hogy ezt a Lajost így meg úgy. Igen, a tizennegyedik. Csoda-e, hogy nem bízott benne, viszkedett a segge a francia udvarban. Mondjuk, az anyja se lehetett egy leányálmom, például a nagybácsija híres bíboros volt, veszedelmes hárpia az ilyen. Így lett Jenőből pédergyerek.

Azt ugyan nem nagyon tudni, mit ehettek rajta a fiúk, ha már a lányoknak nem kellett, vézna is volt, púpos is volt, nagy is volt a szája, ivott is, mint a kefekötő, folyton fiúügyei voltak, végül is a legjobb megoldás lett volna papnak adni, ha már a király is, meg az anyja is ezt akarta. Ő meg nem azt akarta, hajtotta a vére, inkább elszökött Bécsbe, gondolta, csak jut valami annak, akinek hercegi a pedigréje és a Napkirály udvara a szülőhelye.

(Na, ennek a pédergyereknek rendelt aztán szobrot Zenta városa. Még szerencse, hogy nem tudtuk kifizetni, nem rontja itt a levegőt meg a városképet. Mondjuk, jó részét így is kifizettük, Ferenc Jóska meg röhögött a markába, és elvitte az egész kócerájt Budavárába. Így is megkaptuk, illetve megkerestük magunknak a magunkét: a csata napja lett pár éve a város ünnepe. Szeptember tizenegyedik, ráadásul. Pedig volt itt korábban rendes ünnep is, október nyolcadika. Amikor felszabadított bennünket a Vörös hadsereg 31. gárdalövész hadteste és a vajdasági Népfelszabadító Hadsereg fővezérkara, hát. Az volt a város ünnepe, ezt mindenki tudja.)

Szóval a Jenő nem akart pap lenni, elment inkább Bécsbe, becsörtetett egyenesen az udvarra, és folyton hajtogatta, hogy hát így-úgy, ő menne a csatába, adjanak neki sereget, meg ami kell. Ott úgy csináltak, mint akinek nagyon örülnek, de hát erről szó sem volt. Bécsben nagy stratégiák ültek éppen össze, hogy megalkossák a világra szóló tervet a török ellen, olyan volt ez, mint egy sakkjátszma megtervezése, és igazán szép feladat volt, hiszen a török armádiában és siserahadban ott vonult maga a szultán, a második Musztafa. Azóta – több mint háromszáz éve! – sem engedtek piárosok szultánt személyesen török csatába, ez is a pédergyerek miatt volt. Ez a Musztafa se volt hülyegyerek, neki is megvoltak a maga stratégiái, nagy, komoly hadvezérek, ők is készültek okosan a nagy ütközetre, csak úgy rajzottak a kémek Bécsből a Bácskába, a Bácskából Bécsbe. Egész Európa csodájára járna mái napig, ha sikerült volna megvalósítani. De nem sikerült! És miért nem? Mert odament kavarni ez a pédergyerek, akit csak azért távolítottak el a bécsi udvartól hadtoborzás ürügyével, hogy örökös lábatlankodásával ne rontsa ott a hadtudós levegőt. Eszék alatt össze is szedett mindenféle gyülevészhadat, és elindult valami kósza hír hallatán a szegedi szandzsák szabadkai náhijéjébe. Oda tartozott akkoriban Zenta, de nem sokan jártak erre, tiszta mocsár volt itt minden.

Különben maga a csata nem is a Bácskában zajlott, ha azt vesszük, hanem a Bánátban.

A Tiszán túl, Ázsiában, ahogy mi Bácskában mondjuk. Ugye, nem véletlen az sem, hogy a bolondokháza is Törökkanizsán, Bánátban van. A török vesztét is ez okozhatta, mindenki tudja, hogy káros a bánáti levegő a bácskai tüdőre. Mindenesetre valahol Zenta alatt lehetett két-három kilométerre, ahol már egyenes a Tisza, a bőrhíd, amelyet a török épített – bőrszíjakkal fűzték össze a ladikokat, azért hívták így –, hogy rendesen átkeljen a túlsó oldalra, átvigye a sereget, az ágyúkat, a hadtápot, a sleppet és a tábort, ahogy illik, és aztán ott hadrendbe álljon. Ki volt ez találva szépen, ott volt mindenki, aki számított, Musztafa, Thököly Imre, más nagyságok, mentek volna tovább Partium felé. Persze ha nem az osztrák győz, mert azért ott is nagy elmék voltak. De ezt már sajnos sohasem tudhatjuk meg.

Erre mit csinál ez a pédergyerek? Fogja magát, felrúgja a kor összes hadtörténeti szabályát, borítja a sakktáblát, és nekimegy a töröknek, mint borjú az anyjának. Mikor még a védvonal sem volt készen! Éppen az ágyúkat vitte át a török szépen, lassan, egyenként a bőrhídon, amikor lerohanták őket. Pedig micsoda csata lett volna, ha van türelme kívárni a végét!

Ma már erre senki sem gondol, de ez nem újdonság. Már a kétszáz éves évfordulón kiadtak Bécsben egy albumot, abban mindenféle festők próbálták a csatát ábrázolni, hát nem sok sikerrel. Ami nem is csoda: errefelé szinte egyik sem járt, nem is járhatott. Mocsárvilág volt itt, kérem, bár az egyik füstőről gyanítható, hogy mégis erre ehette a XIX. század végén a fene, mert a képén még látszik a patak, amelyet azóta lefedtek, ott, a híddal szemben. Hogy akkor hogyan festhették a képeket? Nagyon egyszerű: tudták, hogyan kell csataképet festeni. Le voltak fektetve a szabályok. Az például nem volt elvárás, hogy a katonák ruhái bármilyen szinten is megegyezzenek a korabeli katonai ruházattal, mindenki olyan díszeset festett, amelyet csak akart. A kép felső sarkában a lemenő

napkorong kötelezően megvilágította a felhőket, a Tiszának mindenképpen kanyargós-nak kellett lennie, mert így jobban kitöltötte a kompozíciót. Holott tudjuk már: bőrhídat csak ott lehetett építeni, ahol a Tisza egy szakaszon egyenes volt. Viszont akkor kevesebb levágott török fej, a folyóba zuhanó test fért volna el a képeken, no meg az arányok is kevésbé lettek volna tetszetősebbek. Némi festő katonai vázlatokat is kapott, és volt olyan is, aki részt vehetett a helyszínen tartott emlék-hadgyakorlaton, de ez nem zavarta őket. A török tábort is rendre rossz helyre teszik: jóllehet a csata a városnak délre zajlott, a tábort szeretik ellenkező irányba, a mai híddal szemben, Csóka felé ábrázolni. Holott az itteniek pontosan tudják, merre lehetett: mái napig hordanak a múzeumba a Tiszában talált ágyúgolyó-darabkákat, vélhetően korabeli sarkantyúkat és töröket, valamint rozsdás kínai bicskákat, vödörfogantyúkat és más, történelmi relikviának vélt háztartási fémszemetet.

A zentai csata történetét ábrázoló, többnyire romantikus festmények, metszetek világában azért van valami közös: a kompozíciók többségének háttérében, a levágott török fejek, az oroszlátként harcoló császáriak, a lebukó nap derengő sugarai mögött általában felbukkannak a bánáti szikes földek helyén az Alföld büszkén magasló bércei. Talán csak hozzátartozott a hegyábrázolás a zsánerizléshez, talán nem tudtak egyébiránt komponálni, hiszen a semmit mégoly szigorúan udvari festőnek is bajos ábrázolnia, esetleg a művészeknek bizonyítaniuk kellett megrendelőik felé, hogy nem lopták vagy pocskolták el a szponzorált festéket, hanem szorgosan rákenték a vászonra. Meglehet, nem is erről van szó. Meséli *az egyszerű*, hogy Csantavéren az öregek azt beszélik: ha valaki felmászik Csingágóban a padlásra, ha az idő nagyon tiszta, és nagyon, de nagyon koncentrált, akkor – és tudja ezt mindenki – egy bácskai padlásról igenis el lehet látni a Kárpátokig!